

УДК 811.161

Максимець О.М., к.філол.н., доц.

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЕФЕКТИВНИХ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОЦЕСІ МОВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню комунікативного підходу у процесі вивчення навчальної дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)», визначено шляхи та ефективні методи формування навичок ефективних комунікацій у процесі вивчення зазначеної дисципліни.

Ключові слова: комунікативний підхід, ефективні комунікації, метод, комунікативні здібності, комунікативні вміння, комунікативна культура.

Постановка проблеми. Сьогодні, в часи глобальної революції, змінюється спосіб життя, мислення, особливості спілкування. Відповідно до цих викликів маємо нову парадигму освіти в сучасному світі, що окреслює цілу низку ключових психосоціальних компетентностей, серед яких особливе місце належить комунікативним навичкам та умінню вести переговори. Аналізуючи сучасний стан професійної підготовки молодих фахівців ми простежуємо певні суперечності між високим рівнем професійних знань, умінь, навичок нашої молоді і неспроможністю передати їх іншим працівникам, організувати процес обслуговування споживачів різних послуг на основі використання сучасних комунікаційних технологій, керувати спілкуванням, аналізувати предмет спілкування, організувати обговорення, послуговуватися етикетними засобами для досягнення комунікативної мети, уміти користуватися різними тактиками ведення переговорів для реалізації вибраної стратегії. Причиною багатьох проблем, які виникають у професійній діяльності, є недостатній рівень сформованості комунікативних навичок майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень. Перешкодою, на думку Л. А. Гарнага, щодо формування комунікативних здібностей є недоліки освітнього процесу, адже багато студентів, відповідаючи на заняттях, не володіють вільно матеріалом, не здатні аналізувати інформацію, не мають власної думки щодо певної проблеми, а натомість читають з паперових носіїв [4, с. 110]. Розвиток комунікативних здібностей є однією з провідних проблем нашого суспільства, оскільки воно перенасичене різноманітними технологіями і більшість молоді мало спілкується наживо, а переважно через Інтернет, тому і не вистачає навичок і вмінь спілкування [4, с. 110]. Питання щодо мовної орієнтації особистості в сучасних умовах висвітлені в працях українських та зарубіжних дослідників (А.Мартіне, Е.Сепір, О.Потебня, Л.Масенко, Л.Мацько, Б.Матіяш та ін.). Теоретичні засади формування мовної особистості в процесі навчання української мови як рідної, спорідненої чи іноземної висвітлені в працях Л.Мацько, Л.Паламар, О.Семиног, Л.Струганець, В.Жовтобрюх та ін.

Проблема формування мовної особистості, що нерозривно пов'язана з вихованням мовної свідомості аналізується в дослідженнях С.Єрмоленко, Л.Мацько, П.Селігея та ін. Незважаючи на те, що проблема комунікативних здібностей у майбутніх фахівців знайшла своє часткове вивчення в певних науково-методичних працях, окремі питання зазначеної проблематики є ще недостатньо висвітленими.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є визначити шляхи та ефективні методи формування навичок ефективних комунікацій у студентів у процесі вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)».

Виклад основного матеріалу. Від навичок ефективних комунікацій майбутнього фахівця залежить якість і засоби виконання професійної діяльності, її успішності та рівень досягнення успіху. Саме комунікативна культура майбутніх фахівців дозволить не лише полегшити процес їхньої професійної адаптації, а й сприятиме ефективній реалізації знань, вмінь і навичок спілкуватися й досягати взаєморозуміння при виконанні професійних і соціальних функцій. За етимологічною природою іменниковий термін *комунікація*, відповідно до даних академічного словникового видання, походить від латинського *commūnicātio* («повідомлення, передача»), пов'язаного з дієсловом *commūnicō* («роблю спільним; повідомляю; з'єдную»), що є похідним від *commūnis* («спільний») [5, с. 545].

У сучасній філософії комунікацію визначають як спілкування, входження у взаємини на основі та за допомогою різних засобів людської взаємодії. Комунікація передбачає політичні, економічні, інформаційні та інші способи взаємин між людьми на відміну від діалогу, який здебільшого передбачає живу людську участь у спілкуванні. Цікаво зазначити, що для східно-європейської філософії комунікація постає явищем технізованим, знеособленим, позбавленим присутності живої людини, тому тут переважають поняття діалогу та спілкування [7, с. 86–87]. У контексті психології теж підкреслюють спорідненість термінів *комунікація* та *спілкування*. Велика психологічна енциклопедія (2007) визначає комунікацію як взаємодію двох чи більше людей, що полягає в обміні інформацією між ними, і наводить синонім «спілкування». У «Словнику іншомовних слів» категорією числа розмежовано терміни *комунікації* та *комунікація* [6, с. 285]. Багатозначність терміна автори зазначеного джерела пов'язують з лат. *communicō* в значенні «роблю загальним, поєдную» й пояснюють як: 1) «шляхи сполучення і транспорту»; 2) «лінії зв'язку, мережі підземного міського господарства».

Латинським *communicō* у значенні «спілкуюся з кимось» пояснено *комунікацію* як «спілкування, передавання інформації». Отже, як бачимо, комунікацію прирівнюють із спілкуванням, однак поняття «комунікація» ширше поняття «спілкування». Ми розглядаємо ці терміни як синоніми «з метою наголошення на процесах соціальної взаємодії, що розглядаються в їхньому знаковому втіленні» [2, с. 37]. Таким чином, комунікація – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання та одержання інформації.

Однак, перед викладачами-мовниками стоїть завдання у процесі вивчення дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» виробити у студентів не лише вміння організувати процес спілкування, а й сформулювати навички щодо ефективності комунікативної діяльності. Для засвоєння основних принципів та правил щодо проведення успішних комунікацій важливо передбачити проведення різних форм практичної роботи, які би сприяли формуванню умінь щодо організації молодими фахівцями успішного процесу спілкування, проведенню ділових бесід, співбесід, переговорів. І тут слід зазначити, що комунікативний підхід повноцінно реалізується в тому разі, коли викладач застосовує активні методи комунікативного спілкування, які не лише спонукають студентів до розумової діяльності, але й активізують творчі здібності. Адже, в процесі оволодіння матеріалом, коли використовуються нетрадиційні методи навчання, активний не тільки викладач, але й студент. Одним із таких методів є проведення заняття у формі «круглого столу» на теми: «Що нам потрібно зробити для здобуття якісної освіти?», «Тенденції та формування професійної лексики» тощо. Не менш ефективними є і дискусійні методи навчання такі як дебати, групові дискусії, заняття у форматі ток-шоу (завдання: *підготуйтеся до участі в груповій дискусії на тему «Якими навичками має володіти молода людина, щоб адаптуватися і бути успішним в сучасному світі?»* або *«Зв'язки з громадськістю як засіб формування позитивного іміджу організації»*; *складіть проект та підготуйтеся до проведення ток-шоу аналітичного, пізнавального спрямування* тощо).

Досить перспективним є метод проектів, в основі якого лежить розвиток пізнавальних навичок студентів, вміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, розвивати критичне та творче мислення (завдання: *засядайте студентам дається завдання, наприклад, підготувати комунікативний проект «Молодіжний сленг», використовуючи при цьому сучасну техніку* (мобільний телефон, комп'ютер, диктофон тощо). Бажано прорецензувати підготовлений матеріал з погляду фахівця-філолога.

Проектна методика, як пише Т.Гарлицька, «є надзвичайно складною, оскільки вимагає багато часу для підготовки й мотивації; студентам необхідно самостійно мислити, знаходити й вирішувати проблеми, залучаючи при цьому знання з різних предметних галузей, виявити самостійність у способі викладання та презентації матеріалу [3].

Не менш цікавим є метод ситуацій, коли студентам на окремих картках даються ситуації у формі розгорнутих запитань чи тверджень (завдання: *зmodelюйте мовленнєві ситуації, укладаючи українську гіперпарадигму мовних формул: вітання (з однокурсником, викладачем, священником), знайомлення, прощання, відмови, висловлення сумніву; зmodelюйте ситуації професійного спілкування, використовуючи потрібні формули ввічливості щодо висловлення догани співробітникові за порушення трудової дисципліни, за несумлінне ставлення до своїх обов'язків; зmodelюйте мовленнєву ситуацію, коли ви незадоволені роботою своїх колег і робити їм зауваження, а вони повинні дати вам відповіді; ви прийшли на наукову конференцію і хочете познайомитися з незнайомим Вам доповідачем. Як Ви зробите, якими етикетними формулами*

скористається?). На думку Т.Гарлицької, «система використання мовних ситуацій на заняттях підсилює внутрішню мотивованість студентів, створюючи умови для вираження у мовленні власних думок, поглядів, передбачень, для виявлення фантазії та креативного мислення» [3].

Одним із методів, який допомагає вдосконалювати комунікативні навички та спонукає студентів до творчості та креативності є «рольова гра» (завдання: *зmodelюйте бесіду між роботодавцем і особою, що прийшла на співбесіду; між керівником установи і підлеглим; відтворіть Ваш перший день на роботі, до Вас звертаються керівник, колеги з різних питань, Ви вільно з ними спілкуєтесь і професійно даєте відповіді на поставлені питання; проведіть рольову гру «студент-викладач» про культуру мовлення*). Варто зазначити, що «Рольова гра допомагає спілкуванню, сприяє передачі накопиченого досвіду, одержанню нових знань, правильній оцінці вчинків, розвитку комунікативних навичок людини, її сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, емоцій, таких рис, як колективізм, активність, дисциплінованість, уважність, спостережливість» [3].

Особливе місце серед ігрових методів посідає ділова гра, яка служить засобом розвитку творчого професійного мислення, що виражається в здатності аналізувати прогнозовані ситуації на виробництві, а також ставити, розв'язувати і доводити завдання професійного спрямування (завдання: *зmodelюйте бесіду, яку ви проведете як директор фірми зі своїм підлеглим, що запізнився на виробничу нараду, яку ви провели; зmodelюйте ділову бесіду з метою вирішення виробничих питань, ставлячи при цьому різні типи запитань*). Досить ефективним буде зазначений метод при вивченні такої теми як «Форми колективного обговорення професійних проблем» (завдання: *зmodelюйте нараду, яку маєте провести методом “мозкової атаки»; зmodelюйте проведення ділових переговорів, застосовуючи при цьому різні стилі (м'який, жорсткий, принципний); зmodelюйте проведення ділових переговорів, застосовуючи при цьому некоректні тактичні прийоми; підготуйтеся та проведіть дискусію методом «дерево рішень» на тему «Зовнішнє незалежне оцінювання: за і проти»*). Саме під час опрацювання цієї теми основним завданням є оволодіння студентами прийомами ділового спілкування під час проведення наради, дискусії, надання студентам необхідних знань і практичних навичок щодо організаційної підготовки до переговорів та їх ведення, застосовуючи при цьому різні тактики та стратегії. Слушно зауважує Т. Бутенко, «ділова гра допомагає студентам занурюватися у спеціально створену виробничу або реальну атмосферу спілкування, дозволяє виконувати різноманітні ролі, від звичайних працівників до керівників підприємств, допомагає розкривати потенціал комунікативних здібностей, учить приймати рішення, від яких залежить доля працівників і виробничий процес на підприємстві, сприяє рефлексивному аналізу власної комунікативної діяльності» [1, с. 7].

Тренінги також належать до активних групових методів навчання, які спрямовані на розвиток комунікативних здібностей у спілкуванні, вмінні встановлювати контакти з людьми. Готуючись до тренінгу, студент поповнює свій термінологічний апарат новими термінами, стійкими словосполученнями, властивими різним напрямкам професійної діяльності. Тренінги доцільно

проводити при опрацюванні матеріалу, що окреслює питання мовної культури, під час вивчення основ красномовства, оволодінні прийомами та навичками ділового спілкування під час колективного обговорення професійних проблем (завдання: *підготуйтеся до тренінгу «Мистецтво презентації»*).

Висновки. Отже, найкращим способом формування навичок ефективних комунікацій є комунікативний підхід, «адже цей підхід охоплює безліч новітніх методик, які не лише допомагають розвивати пам'ять, уяву, фантазію, інтуїцію, креативність, самостійність, гнучкість у мисленнях та діях, здатність висловлювати оригінальні ідеї, але й сприяють формуванню високих естетичних цінностей, активної життєвої позиції, ініціативності». Вибір активних методів навчання допомагає залучити студентів до активної комунікативної діяльності, відповідно сприяє оволодінню навичками ефективних комунікацій. Ігрові, дискусійні, тренінгові форми проведення занять активізують мовний потенціал особистості, формують універсальні стереотипи мовної поведінки майбутнього фахівця, забезпечуючи вимоги професійного спрямування курсу української мови.

Список використаних джерел

1. Бутенко Т. О. Активні методи навчання у формуванні комунікативної компетентності студентів. URL://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-11/09btocsf.pdf
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. К.; Видавничий центр «Академія». 2004. с.37
3. Гарлицька Т. Комунікативний підхід як спосіб формування творчих здібностей майбутніх учителів англійської мови URL: <http://naub.oa.edu.ua/2013/komunikatyvnyj-pidhid-yak-sposib-formuvannya-tvorchyh-zdibnostej-majbutnihuchyteliv-anhlijskoji-movu/>
4. Гарнага Л. А. Формування комунікативних здібностей студентів технічних навчальних закладів як умова ефективності їх майбутнього професійної діяльності. URL: <http://www.readera.org/other/formuvannjakomunikatyevnyekh-zdibnostej-studentiv-tekhnichnyekh-navchalnyekh-10183298.html>
5. Етимологічний словник української мови: у 7 т. / [гол. ред. О. С. Мельничук]. К.: Наук. думка, 1985. Т. 2.
6. Словник іншомовних слів / [уклад.: С. М. Морозов, Л. М.Шкарапута]. К.: Наук. думка, 2000. 680 с.
7. Тлумачний словник філософських термінів. Л.: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2009. 264 с.

Maksymets O.M. Formation of efficient communication skills in the process of language training of future professionals

Summary. The article presents the results of the analysis of the communicative approach to the process of mastering the course “The Ukrainian language (for professionals)”, the ways and effective methods of forming the effective communication skills of students in the process of studying the specified discipline.

Key words: communicative approach, effective communication, method, communicative abilities, communicative skills, communicative culture.